

REFORMA AGRARĂ DIN 1945

G. ASANDULUI

Universitatea „Gh. Asachi”, Iași

e-mail: asandului@yahoo.com

In the first half of the 20th century, after a gap of a quarter of a century, at the end of each of the two world wars, Romania accomplished an agricultural Reform. Both in 1921 and in 1945, the initiators of the reform had in view the appropriation of land to peasants who had no land or who had little land on the basis of the expropriated estates and the creation of favorable conditions for agricultural progress. Both politicians and officials from the economic field have been involved in debates related to the expropriation of extensive properties and land allotment to peasants. The debaters have expressed contradictory opinions, expressing both their political parties' ideological principles and their relations with either important landlords or peasants.

At the end of World War II, Romanian agriculture was ruined, as a consequence of the military operations that had taken place on its territory and the plunder by both the German army which was backing out and the Soviet one which was taking offensive. Along with these unfortunate consequences, the drought from 1945 and 1946, the payment of compensation imposed by the Allied forces to Romania by the Armistice Agreement on 12th September 1944 and also the beginning of land reform have all managed to deepen the crisis in the agricultural sector. Under these circumstances, recovery in agriculture could be performed exclusively by the nation's sustained and collective effort.

The Petru Groza cabinet, which was installed by Soviet authorities on 6th March 1945, took a series of measures which were intended to support farmers, the nation's main food suppliers. Yet, state-support was merely symbolic, in reality peasants being under important indirect fiscal pressure because of the system of compulsory quotas of agricultural products that the state procured below production costs.

Keywords: *agricultural reform, 20th century, Romania, expropriation, appropriation, peasants.*

În prima jumătate a secolului al XX-lea, în România, au fost înfăptuite două reforme agrare, în 1921 și 1945. Inițiatorii acestora au avut ca scop împrăștierea țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin prin exproprierea marilor proprietăți agricole.

În dezbaterile pe această temă s-au angrenat atât reprezentanți ai tuturor formațiunilor politice cât și reprezentanți ai cercurilor economice. Aceștia au susținut puncte de vedere care exprimau atât atitudinea partidului în această chestiune dar, mai ales, raporturile formațiunilor politice cu marii proprietari sau cu țăranii [1].

MATERIALȘI METODĂ

Lucrări destinate analizei fiecărei reforme agrare, în parte, au început să apară la scurt timp după promulgare. Aceste studii consacrate exproprierii și împrumietării au încercat atât efectele imediate ale acestor prefaceri asupra claselor direct implicate cât și asupra agriculturii românești.

Literatura consacrată reformei agrare din 1945 este mult mai săracă decât cea care face referire la reforma agrară din 1921. Acest lucru se datorează condițiilor politice existente în România la datele respective. Reformei din 1945, presa comunistă i-a consacrat doar câteva articole punând-o în antiteză cu cea din 1921. În anii ce au urmat legiferării reformei agrare din 1945 interesul față de actele din 1921 și 1945 a devenit din ce în ce mai redus. Abia în 1956, Editura Academiei Române a publicat volumul lui Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, care a fost vreme de aproape 50 de ani singura monografie consacrată reformei agrare din 1945 care însă poartă amprenta gândirii oficiale a epocii în care a fost scrisă. În anul 2000 a văzut lumina tiparului lucrarea cercetătorului Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1945 în România*, cea mai valoroasă lucrare consacrată acestui eveniment.

Pe lângă aceste lucrări, de o remarcabilă valoare sunt informațiile obținute în urma cercetării Arhivelor Naționale. De un real ajutor ne-au fost lucrările unor cercetători români și străini care deși nu s-au ocupat, în mod special, de problema agrară ne-au oferit date extrem de importante despre chestiunea tratată..

Cumulând aceste informații am încercat să facem o sinteză despre legea care trebuia să reglementeze problema agrară în România. Spațiul insuficient nu ne-a permis să analizăm în profunzime această chestiune.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

România, țară cu un valoros potențial agricol, nu a putut rezolva problema agrară prin reforma din 1921. De aceea, această chestiune avea să fie readusă în discuție publică la puțin timp după 23 august 1944. Cei care au impus în dezbaterea publică această problemă și au susținut cu stăruință rezolvarea ei, prin expropriere și împrumietărire, au fost reprezentanții *Partidului Comunist* din România. Astfel, ziarul „Scântea”, în primul său număr legal, afirma că împrumietărire reprezintă o problemă care preocupă în cel mai înalt grad țărănimea și că expropriere se pune în mod acut din punct de vedere politic [2]. Proiectul de platformă al *Partidului Comunist* din România pentru crearea *Frontului Național Democrat* a detaliat intențiile comuniștilor în materie agrară. Documentul menționat sublinia necesitatea înfăptuirii unei largi reforme agrare prin expropriere moșiilor mai mari de 50 de ha și împrumietărire pe aceste terenuri a țărănilor fără pământ sau cu pământ puțin. De asemenea, se prevedea prioritatea celor care luptau pe frontul antifascist la împrumietărire și anularea datoriilor țărănilor către bănci și stat, rezultate din vechea împrumietărire și din conversiunea datoriilor agricole [3].

Componenta agrară a proiectului de platformă constituia doar o expunere a intențiilor generale ale comuniștilor. Documentul se adresa tuturor forțelor politice solicitându-le să colaboreze la traducerea lui în viață. Unele organizațiile de stânga au răspuns prompt solicitării comuniștilor, în schimb, altele și-au permis să vină cu

completări sau cu soluții diferite. Astfel, *Partidul Social-Democrat* a susținut necesitatea organizării agriculturii pe baze socialiste [4].

Partidul Național Liberal și *Partidul Național-Țărănesc* au fost nevoite, de realitățile istorice, să-și exprime opțiunile în legătură cu modalitățile de soluționare a problemei agrare. Ambele formațiuni politice s-au declarat de acord cu împrumutarea țăranilor, dar fiecare a preconizat o altă formulă. Astfel, *Partidul Național-Țărănesc* propunea, prin programul din octombrie 1944, transformarea marii proprietăți în proprietate țărănească [5]. În schimb, *Partidul Național Liberal* n-a agreat ideea exproprierii moșiilor particulare deși, încă din decembrie 1943, își dăduse consimțământul pentru o nouă expropriere [6].

Precizarea poziției *Partidului Național Liberal* și a *Partidului Național-Țărănesc* față de reforma agrară a produs reacții nefirești în tabăra comuniștilor. Atacurile acestora au fost îndreptate cu precădere împotriva național-țărăniștilor care admiteau transferul dreptului de proprietate intrând, astfel, în competiție cu *Partidul Comunist* care voia să-și rezerve inițiativa unui astfel de demers care trebuia să-i asigure simpatia electoratului.

Partidul Comunist din România, beneficiind de sprijin sovietic, a folosit toate mijloacele de acțiune pentru a obține capital politic. Prin promisiunile de împrumutarea făcute țăranilor comunistii încercau schimbarea atitudinii țăranilor nevoiași față de comunism și atragerea acestora în rândurile sale. Un rol important în asigurarea bazei de masă, la sate, a comuniștilor, l-a jucat *Frontul plugarilor* care a reprezentat „arma rurală a P.C.d.R.” [7].

În acest sens, membrii partidului comunist au desfășurat o intensă propagandă în mediul rural, în speranța de a atrage noi aderenți și susținătorii. Astfel, în județul Iași pretorii și primarii din plășile și comunele ieșene au fost convocați la Prefectură, în data de 9 ianuarie 1945, pentru o serie de discuții pe tema problemei agrare. Cei prezenți, în mare parte reprezentanți ai comuniștilor și ai organizațiilor aflate sub influența *Partidului Comunist*, au propus ca „expropriere să fie făcută pe baze cât mai largi și în loturi cât mai mari posibile” ținându-se cont, în primul rând, de cei lipsiți de pământ, de soldații aflați pe front, de văduvele și orfanii de război. [8]

În decembrie 1944 s-a constituit Comisia de studiere și adunarea elementelor necesare reformei agrare, pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor [9]. Aceasta l-a avut ca președinte pe ministrul de resort, Ion Hudiță, în timp ce formațiunile politice reprezentate în guvern au obținut dreptul de a trimite câte patru delegați [10].

Sarcina acesteia era de a colecta materialul necesar pentru pregătirea proiectului de reformă agrară și nu de a redacta un act normativ. De aceea, a existat un interes scăzut al partidelor, formațiunilor și a celorlalte organisme reprezentate în cadrul Comisiei față de activitatea acestei entități.

În urma discuțiilor purtate între 16 decembrie 1944 și 10 februarie 1945 membrii comisiei nu au ajuns la nici un rezultat. Ministrul țărănist, Ion Hudiță, a susținut necesitatea înfăptuirii urgente a reformei agrare propunând un proiect de lege, elaborat de Cercul de studii al partidului, cu scopul de a servi ca bază de

discuție și care, în cazul în care era însușit de membrii acesteia, urma să fie propus guvernului spre aprobare [11].

Proiectul avea 26 de articole și prevedea exproprierea tuturor proprietăților rurale având peste 30 de ha în zonele de deal și peste 50 de ha în zonele de șes, exproprierea totală a pământului cetățenilor români refugiați în țările cu care România se afla în stare de război, a proprietățile celor plecați din țară fără o misiune specială încredințată de stat, a pământurile criminalilor de război și ale celor vinovați de dezastrul țării. Terenurile, clădirile și inventarul expropriate intrau în proprietatea statului. Exproprierea urma a se face prin răscumpărare, cuantumul despăgubirii urmând a se face printr-o lege specială. De înfăptuirea exproprierii urma a se ocupa Casa de expropriere și împroprietărire ce urma a se constitui pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor [12].

Propunerea țărăniștilor a stârnit puternice controverse, în mediul politic românesc, care au împiedicat transpunerea ei în practică. În acest sens, comuniștii au sabotat, din interiorul comisiei, acest demers retrăgându-și oamenii din cadrul acesteia și împiedicând, astfel, continuarea activității acesteia.

Graba cu care comuniștii doreau legiferarea reformei agrare este dovedită de faptul că, în ședința din 19 martie 1945 a Consiliului de Miniștri condus de dr. Petru Groza, s-a pus în discuție proiectului de reformă agrară propus de *Frontul Național Democrat* [13]. Acesta, cu modificările aduse de membrii cabinetului, avea să fie aprobat în ședința de guvern din 20 martie 1945. A fost prezentat regelui împreună cu raportul ministrului agriculturii și domeniilor, în 22 martie 1945, când a fost semnat de suveran, devenind executoriu din 23 martie când a fost publicat în „Monitorul Oficial” [14]. Graba cu care a fost dezbătută și aprobată o lege așa de importantă dovedește faptul că liderii comuniștii au conștientizat faptul că aveau nevoie de o masă sprijin în lumea satelor. În același timp, ei au urmărit subminarea puterii politice a moșierimii care se bucura, încă, de o influență considerabilă în societatea românească.

La baza decretului-lege din 23 martie 1945 au stat normele privitoare la transferul pământului de la moșieri către țărani comunicate de conducerea *Frontului plugarilor* sub formă de *Instrucțiuni* organelor din subordine în zilele anterioare instalării guvernului Petru Groza. Autorii legii au preluat nemodificate o bună parte din dispozițiile înscrise în *Instrucțiuni*, au renunțat la unele, în timp ce altele au fost extinse, fără ca pe această cale să se aducă un plus de valoare decretului din 23 martie 1945.

Decretul-lege are 26 de articole, iar Regulamentul de aplicare numai 14. Potrivit prevederilor decretului din 23 martie 1945 urmau a trece, în proprietatea statului, următoarele bunuri agricole [15]: pământurile și proprietățile agrare de orice fel aparținând cetățenilor germani și celor români, persoane fizice și juridice, de naționalitate (de origine etnică) germană care colaboraseră cu Germania hitleristă; pământurile și alte proprietăți agricole ale criminalilor de război și ale celor vinovați de dezastrul țării; pământurile celor care s-au refugiat în țările cu care România era în stare de război ori se refugiaseră în străinătate după data de 23 august 1944; terenurile și toate bunurile agricole ale absenteiștilor; terenurile celor

care în ultimii șapte ani consecutivi nu și-au cultivat pământurile în regie proprie, cu excepția loturilor până la 10 hectare; bunurile de orice fel ale cetățenilor români care s-au înscris voluntari pentru a lupta împotriva Națiunilor Unite; bunurile de mână moartă; prisosul terenurilor agricole constituind proprietăți ale persoanelor fizice care depășeau suprafața de 50 de hectare și anume: pământul arabil, livezile, pășunile, bălțile și iazurile artificiale, fie că serveau sau nu la pescuit, fie că serveau sau nu la pescuit, mlaștinile și terenurile inundabile. Nu intrau sub incidența legii pădurile și viile aferente acestora.

Au fost exceptate de la expropriere: orezăriile existente, bunurile agricole aparținând instituțiilor religioase, bunurile Domeniilor Coroanei, ale Eforiilor și Așezămintelor spitalicești, precum și cele ale Academiei Române, Casei Școalelor și celorlalte așezăminte de cultură, ale composesoratorilor, urbariatelor, obștilor și cooperativelor sătești, fânețele și pășunile aparținând comunelor și în general toate bunurile care făceau parte din patrimoniul statului. Prin această manevră liderii comuniști au încercat să cumpere bunăvoința acestor instituții și au căutat să atragă lor unele categorii ale țărănimii, ale micii burghezii orășenești, ale unei părți din burghezie și armată [16].

Procesul de expropriere a fost unul de durată și a condus, potrivit datelor Comisiei centrale de reformă agrară, din 13 aprilie 1948, privitoare la aplicarea legii din 23 martie 1945, la exproprierea unei suprafețe de 1.468.946 hectare, iar numărul proprietăților supuse acestui regim a fost de 155.823. În județul Iași au fost expropriați un număr de 155 de moșieri [17].

CONCLUZII

Din cele 1.468.946 hectare expropriate 1.109.568 de hectare au fost date în proprietatea individuală a țăranilor, restul fiind păstrate la rezerva statului. Numărul împrumătărilor a fost de 917.777, reprezentând 77, 90 % din totalul celor înscrise pe listă [18]. În procesul de transfer al pământului au fost implicate toate categoriile sociale ale satului românesc. Majoritatea moșiilor au fost reduse, prin expropriere, la nivelul la nivelul proprietăților mijlocii.

Reforma din 1945 a avut tendința de a nivela structura socială a satului românesc. Cu toate acestea ea nu a creat prin împrumătare o categorie de țărani independenți din punct de vedere economic și nici nu a condus la lichidarea proletariatului agricol.

Analizând prevederile decretului-lege din 23 martie 1945 și rezultatele împrumătării putem concluziona că reforma agrară a fost un act de natură politică prin intermediul căruia comuniștii au căutat să-i atragă de partea lor pe țăranii fără pământ sau cu pământ puțin. Se pare că actul politic din 1945 n-a fost o reformă românească ci una comandată de la Moscova iar scopurile ei au fost politice și nu economice [19].

Reforma din 1945 a condus la reducerea producției agricole, nu a rezolvat problema suprapopulației rurale, nu a lichidat vechile relații de producție și în plus

a condus la fărâmițarea loturilor țărănești. Cea mai gravă consecință a reformei a fost însă distrugerea marilor proprietăți care erau cultivate intensiv.

Modificările produse în vechea structură a societății rurale românești nu a schimbat, în mod esențial, ponderea diferitelor categorii de proprietari. La fel ca și reformele agrare din 1864 și din 1921, cea din 1945 a amplificat, într-o proporție mai largă, numărul micilor gospodării neeconomice.

BIBLIOGRAFIE

1. Dumitru Șandru, 2000, *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, p.6.
2. „Scânteia”, București, an I, nr. 1, 21 septembrie 1944, p. 1.
3. Dumitru Șandru, *op.cit.*, p. 63
4. Gheorghe Țuțui, 1979, *Evoluția Partidului Social-Democrat din România de la Frontul Unic la partidul unic*, București, pp 24-25.
5. Partidul Național-Țărănesc, 1944, *Manifest-Program, Octombrie 1944*, București, pp. 7-8.
6. „Viitorul”, București, 22 octombrie 1944, p.1.
7. Randolph L. Bravam, 1958, *The Rumanian Constitution of 1952*, în „Journal of Central European Affairs”, XVIII, july, 2., apud Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 69.
8. Arhivele Naționale Iași, Arhiva Comitetului Regional al P.M.R. Iași, Fond Comitetul județean Iași a P.C.R., Dosar 5/1945, f. 1
9. Arhivele Naționale București, Fond Uniunea Centrală a Sindicatelor Agricole din România, Dosar 195/1945, f. 227, apud Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 99.
10. „Scânteia”, București, an I, nr. 48, 8 decembrie 1944, p. 1.
11. Arhivele Naționale București, Fond Reforma agrară din 1945, Centrala, Dosar 45/1945, f.122, apud Dumitru Șandru, *op. cit.*, pp. 109-110.
12. Constantin Dobrogeanu-Gherea, 1977, *Opere complete*, vol. 4, București, p. 260.
13. Dumitru Șandru, *op.cit.*, p. 116.
14. „Monitorul Oficial”, nr. 68 bis, 23 martie 1945, p. 342.
15. Ibidem
16. Paraschiva Nichita, Marin Popescu, 1969, *Transformări agrare în România în anii 1944-1947*, în *Anale de Istorie*, București, nr. 1, p. 18.
17. Arhivele Naționale Iași, Arhiva Comitetului Regional al P.M.R. Iași, Fond Comitetul județean Iași a P.C.R., Dosar 5/1945, f. 8.
18. Mihail Rusenescu, 1978, *Date privind politica agrară a României (martie 1945-februarie 1948)*, în *Studii și materiale de istorie contemporană*, București, vol. III, p. 84-85.
19. Henry L. Roberts, 1969, *Rumania. Political Problems of an Agrarian State*, New Haven, p. 348, apud Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 242.